

Зарубіжні авторські зібрання

Альбер

Камю

Чужий

Повість

Харків
«Фоліо»
2019

ЧАСТИНА ПЕРША

I

Сьогодні померла мати. Або, може, вчора, не знаю. З притулку я отримав телеграму: «Мати померла. Похорон завтра. Щиро співчуваємо». І все. Мабуть, це сталося вчора.

Притулок для старих міститься в Маренго, за вісімдесят кілометрів від Алжира. О другій годині я сяду в автобус і дістанусь туди надвечір. Отже, зможу чатувати біля небіжчиці, а повернуся завтра ввечері. Я попросив у шефа два дні відпустки, і він, звичайно, не міг мені відмовити, бо не мав ніякої не менш поважної причини. Але, здається, невдоволено скривився, тож я навіть сказав йому: «Я тут не винен». Він не відповів, і я подумав, що, напевне, не годилося казати йому цих слів. Зрештою, чого я маю виправдовуватись? Радше він сам мав висловити мені своє співчуття. Але він, безперечно, висловить його післязавтра, коли побачить мене в жалобі. А тим часом мати ще ніби й не померла. Натомість після похорону в її смерті вже не буде сумнівів і все набере більш офіційного характеру.

О другій годині я сів на автобус. Припікало сонце. Як і завжди, я пообідав у ресторані Селеста. Усі мені співчували, а Селест скорботно зітхнув: «Мати тільки одна». Коли я виходив, мене провели до дверей. Я був трохи пригнічений, бо ще мав зайти до Еманюеля й позичити чорну краватку та жалобну пов'язку. Кілька місяців тому помер його дядько.

Мені довелося бігти, щоб устигнути на автобус. Ця поквапність і сама поїздка, коли тіло трусило на вибоїнах,

смерділо бензином, а відблиски неба й шосе сліпили очі, мабуть, і стали причиною, що я одразу заснув. Я спав майже всю дорогу. Прокинувшись, побачив, що прихилився головою до офіцера, який усміхнувся мені й запитав, чи я зда- леку. «Так», — відповів я, щоб не розмовляти з ним.

До притулку від містечка два кілометри. Я пішов пішки. Я одразу хотів побачити матір. Але вартівник сказав, що слід зайти до директора. Директор мав якісь справи, і я був змушений чекати. Вартівник невпинно розповідав про щось, а потім я нарешті побачив директора, що прийняв мене у своєму кабінеті. То був сухенький стариган з орденом Почесного легіону. Він дивився на мене ясними очима і так довго тис мені руку, що я вже не знав, як вивільнитись. За- зирнув до течки і промовив:

— Мадам Мерсо поступила до нас три роки тому. Ви були її єдиною підтримкою.

Мені здалося, ніби він чимсь дорікає мені, і я взявся по- яснювати. Проте він урвав мене:

— Сину мій, вам нема чого виправдовуватись. Я читав справу вашої матері. Ви не могли забезпечити її потреб. Їй була потрібна доглядачка. А ваша платня дуже скромна. І зрештою, тут вона була щасливіша.

— Атож, пане директоре, — кивнув я.

— І знаєте, — додав він, — тут вона мала друзів, людей свого віку. Могла розмовляти з ними про цікаві їй речі, належні вже до минулої доби. А ви молоді, і їй було б нуд- но з вами.

То таки була правда. Коли ми з матір'ю жили вдвох, вона всякчас тільки мовчки поводи́ла за мною очима. Перші дні у притулку вона часто плакала. Адже вона звикла жити вдо- ма. Минуло б кілька місяців, і вона б плакала, якби її забра- ли з притулку. Знову-таки внаслідок звички. Почасті, ма- буть, саме тому протягом останнього року я майже не їздив до неї. Крім того, поїздка до матері забирала увесь недільний

день і вимагала від мене додаткових зусиль: я мав іти до автобуса, купувати квитки і їхати дві години.

Директор говорив щось і далі. Але я майже не слухав його. Згодом він проказав:

— Ви, мабуть, хочете побачити матір.

Я мовчки підвівся й пішов за ним до дверей. На сходах він пояснив:

— Ми перенесли її до моргу. Щоб не пригнічувати решту. Щоразу, коли в притулку хтось помирає, всі інші на кілька днів стають нервові й дратливі. І тоді їх тяжче обслуговувати.

Ми перетнули подвір'я, де чимало старих позбирались купками й розмовляли. Коли ми підходили до них, вони замовкали. А коли вже минали їх, позаду знову чулися розмови. Здавалося, ніби там стиха верещать папуги. Підійшовши до дверей невеличкого будиночка, директор зупинився:

— Месьє Мерсо, тут я вже лишаю вас. У разі потреби я буду в своєму кабінеті. А загалом ховатимуть о десятій ранку. Ми сподівалися, що ви зможете й чатувати над покійною. І останнє: ваша мати, здається, часто казала своїм приятелькам, щоб її поховали за релігійним обрядом. Я вже подбав про це. Але я хотів, щоб ви знали.

Я подякував. Мати, хоч і не була атеїсткою, за свого життя ніколи не думала про релігію.

Я зайшов до моргу. То була дуже світла, побілена вапном кімната зі скляним дахом. У ній стояли стільці й підставки на схрещених ніжках. Посередині кімнати на двох підставках лежала труна із закритим віком. З брунатних, пофарбованих дощок стирчали напівзакручені лискучі шурупи. Коло домовини сиділа арабка-санітарка в білому халаті та яскравій хустці на голові.

Одразу за мною ввійшов вартівник. Він, певне, біг і трюхи заїкався:

лося від сталі — і немов довжелезний меч ударив мене по голові. Тієї самої миті зібраний над бровами піт скотивсь на повіки, укривши їх густою теплою пеленою. Та завеса сліз і солі засліпила мене. Я нічого не відчував, окрім цимбалів сонця на своїй голові і, десь уже за межами сприйняття, лева, що й далі вилискувало спереду. Той блискучий метал роз'їв мені повіки й випалив сповнені болем очі. І тоді все навколо захиталося. Море слало важкий палючий віддих. Небо, здавалось, репнуло і плаче вогненным дощем. Усе моє ество напружилось, у руці я затис револьвер. Гашетка подалася, я відчув гладеньке руків'я зброї, і саме отак, сухим і водночас оглушливим звуком, усе й почалося. Я струсив піт і сонце. Збагнув, що я знищив і врівноваженість дня, і виняткову тишу пляжу, де я був щасливим. І тоді я ще чотири рази вистрелив у нерухоме тіло, і кулі входили в нього, не лишаючи сліду. Немов лихо чотири рази коротко вдарило в мої двері.

ЧАСТИНА ДРУГА

I

Одразу після арешту мене кілька разів допитували. Але йшлося про з'ясування особи, тож допити тривали недовго. Першого разу, в комісаріаті, моя справа, здавалось, нікого не цікавила. Натомість за тиждень слідчий уже з цікавістю приглядався до мене. Але спершу запитав тільки моє ім'я, адресу, фах, дату та місце народження. Потім хотів знати, чи я вже взяв собі адвоката. Я відповів, що ні, й запитав, чи неодмінно треба мати його.

— А чому ви не хочете адвоката? — запитав він.

Я відповів, що, як на мене, моя справа надто проста. Слідчий усміхнувся:

— Це ви так думаєте. А закон каже інше. Якщо ви не оберете собі адвоката, ми призначимо його офіційно.

На мій погляд, украй зручна річ, що правосуддя дбає про такі дрібниці. Я так і сказав слідчому. Він погодився, додавши, що закон таки добре продуманий.

Спочатку я поставився до слідчого несерйозно. Він приймав мене у кімнаті, де вікна були завішені гардинами, єдина лампа стояла на його столі і світила на фотель, куди він посадив мене, а сам ховався у п'їтьмі. Я натрапив на описи таких сцен у книжках, тож усе видавалося мені грою. Натомість після розмови я придивився до нього й побачив, що в нього витончене обличчя й запалі блакитні очі, що він високий, має довгі сиві вуса й пишне, майже біле волосся. Мені він видався розумним і, зрештою, симпатичним чоловіком, дарма що його вуста нервово посмикувались. Виходячи, я навіть збирався подати йому руку, але вчасно згадав, що я вбив людину.

Другого дня у в'язницю до мене прийшов адвокат. То був маленький, опасистий, молодявий чоловік із дбайливо укладеним волоссям. Незважаючи на спеку (я підкотив рукави сорочки), на ньому був темний костюм, накрохмалений з вилогою комірець і химерна краватка з широкими чорно-білими смугами. Він поклав на моє ліжко портфеля, якого ніс під пахвою, відрекомендувався і сказав, що вивчив мою справу. Моя справа досить делікатна, але він не сумнівається в успіху, якщо я матиму до нього довіру. Я подякував, і адвокат сказав: «Переїдімо до справи».

Він сів на ліжко й розповів мені, що вже зібрано інформацію про моє особисте життя. Дізналися, що нещодавно в притулку померла моя мати. Тоді розпитали людей у Маренго, і слідчі почули, що я був «абсолютно незворушним» у день похорону матері.

— Розумієте, — сказав адвокат, — мені трохи незручно питати про таке, але це питання дуже важливе. Коли я

ЗМІСТ

Метафізика абсурду й етика гуманізму. *Дмитро Наливайко* 3

ЧУЖИЙ. *Переклад Петра Таращука* 37